

KAROLINA ROZMARYNOWSKA

Etyka obowiązku i wartości. Księga Jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej ks. prof. Ryszarda Monia,
red. A. Kobyliński, A. Waleszczyński, Wydawnictwo Naukowe UKSW,
Warszawa 2023, ss. 522.

Streszczenie. *Etyka obowiązku i wartości* to księga jubileuszowa, która została wydana z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej zasłużonego polskiego filozofa ks. prof. Ryszarda Monia. Księga została podzielona na trzy główne części, zatytułowane: *Listy gratulacyjne*, *Życie i działalność Jubilat* oraz *Opracowania naukowe dedykowane Jubilatowi*. Działalność naukowo-dydaktyczna oraz dorobek naukowy Ryszarda Monia zostały opracowane obszernie i starannie. Czytelnik może się dowiedzieć, jakie osiągnięcia w dziedzinie filozofii ma na swoim koncie Jubilat i jak szerokie zainteresowania filozoficzne rozwijał przez 40 lat swojej kariery naukowej. W artykułach dedykowanych Ryszardowi Moniowi, zamieszczonych w księdze, poruszone są w sposób ciekawy, ale zarazem krytyczny, aktualne problemy filozoficzne z zakresu antropologii, etyki i fenomenologii.

Słowa kluczowe: Ryszard Moń; obowiązek; wartość; normatywność; prawa człowieka; podmiotowość

Etyka obowiązku i wartości to księga jubileuszowa, która została wydana z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej zasłużonego polskiego filozofa, przede wszystkim etyka, księdza profesora Ryszarda Monia. Redaktorami naukowymi tej monografii są ks. dr hab., prof. UKSW, Andrzej Kobyliński (kierownik Katedry Etyki Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW w Warszawie) oraz dr Andrzej Waleszczyński (adiunkt w Instytucie Filozofii UKSW w Warszawie). Księga została wydana w szacie graficznej, nawiązującej do tematyki publikacji. Na okładce znajduje się obraz Giorgione¹, włoskiego malarza okresu Renesansu pt. *Trzej filozofowie na tle krajobrazu* (ok. 1509). Przedstawienie to stanowi zapowiedź

1 Giorgio Barbarelli da Castelfranco lub Zorzi di Castelfranco (1477-1510).

zawartości książki². Została ona podzielona na trzy główne części, zatytułowane: *Listy gratulacyjne*, *Życie i działalność Jubilata* oraz *Opracowania naukowe dedykowane Jubilatowi*.

Listy gratulacyjne napisali: kardynał Kazimierz Nycz, rektor Akademii Katolickiej w Warszawie – ks. prof. dr hab. Krzysztof Pawlina, rektor Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie – ks. dr hab., prof. UIK, Tomasz Homa oraz dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW w Warszawie – ks. dr hab., prof. UKSW, Maciej Bała. Wszyscy autorzy złożyli Jubilatowi gratulacje oraz wyrazili swoją wdzięczność za wiele lat jego pracy naukowej i dydaktycznej. Jednocześnie zgodnie podkreślili wielkie doświadczenie, wiedzę i pasję ks. prof. Ryszarda Monia, cenionego przede wszystkim za swoją mądrość i odpowiedzialność. Ze wspomnianych listów wyłania się obraz nie tylko zasłużonego naukowca i wykładowcy, ale przede wszystkim wyjątkowego człowieka: życzliwego, pełnego pokoju i cierpliwości.

Fragment poświęcony życiu i działalności Jubilata obejmuje trzy części: charakterystykę działalności naukowo-dydaktycznej ks. prof. Ryszarda Monia, wywiad z Jubilatem oraz opis jego dorobku naukowo-dydaktycznego.

Charakterystykę działalności naukowo-dydaktycznej opracował ks. dr hab. Andrzej Kobyliński. Podkreślić należy, że w opisie tym zostały szczegółowo przedstawione najważniejsze fakty, dotyczące formacji naukowej i duszpasterskiej ks. prof. Monia, począwszy od uczelni i seminariów, z którymi w poszczególnych latach był związany, a kończąc na specyfice jego działalności naukowej i zainteresowań badawczych. Ks. prof. Moń ukończył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym, a następnie kontynuował naukę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

2 Obraz przedstawia trzech mężczyzn na tle pejzażu. Łączy malarstwo z filozofią, skłaniając do refleksji nad wiedzą ludzką. Tytuł sugeruje, że mogą to być trzej mędrcy z *Ewangelii według św. Mateusza*, ale równie dobrze filozofowie, matematycy lub inni uczeni. Zob. Targosz, 1995.

Studiował również w Instytucie Katolickim w Paryżu. W 1983 roku uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Problem determinacji zasad życia społecznego według Johna Rawlsa*. W czasie swojej kariery naukowo-dydaktycznej wykładał w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym, Seminarium Diecezji Warszawsko-Praskiej, Wyższym Seminarium Duchownym w Łowiczu, Centrum Katechetycznym w Wilnie na Litwie, na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie (który w 2020 roku został przekształcony w Akademię Katolicką w Warszawie) i na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (wcześniej: Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie). W 2000 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości? Potrzeba i możliwości rozwinięcia koncepcji Emmanuela Lévinasa*. Natomiast w 2012 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał jubilatowi tytuł profesora nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia.

Andrzej Kobyliński, opisując działalność naukową Jubilata, podkreślił jego bardzo szerokie zainteresowania naukowe. Wskazał, że w prowadzonych przez siebie badaniach naukowych ks. prof. Moń podejmował takie zagadnienia, jak: uzasadnienie norm etycznych, istota i źródła normatywności, relacja wartości do powinności, zależność między teleologizmem a deontologizmem, stosunek wolności do odpowiedzialności, rozumienie podmiotu i podmiotowości, istnienie faktów i ogólnych zasad moralnych, filozoficzne aspekty praw człowieka, performatywna funkcja języka, a także kwestie metaetyczne. Zajmował się filozofią francuską (m.in. Emmanuel Lévinas, Paul Ricoeur, Jacques Lacan, Alain Badiou, Vladimir Jankélévitch), filozofią brytyjską (m.in. Bernard Williams, John Mackie, James Griffin, Richard Brandt, Harold Prichard, David Ross), filozofią polską (m.in. Tadeusz Styczeń, Tadeusz Ślipko, Józef Tischner, Karol Wojtyła), a także filozofią niemiecką (m.in. Immanuel Kant,

Hans Jonas, Aleksander Pfänder). W tej części czytelnik znajdzie szczegółowy opis prowadzonych przez Jubilata badań naukowych, zarówno ich treści, jak i ostatecznych wniosków, do jakich ks. prof. Moń dochodzi w swoich analizach.

Na kolejnych stronach książki znajduje się zapis rozmowy pt. *I należy i warto*, którą z Jubilatem przeprowadziła Julia Rejewska, doktorantka filozofii w Szkole Doktorskiej UKSW. Z uwagi na to, że jest to jedyne miejsce, w którym znajduje się jego bezpośrednia wypowiedź, fragment ten nabiera wyjątkowej wymowy. Dzięki pytaniom, które zadaje Rejewska, zyskuje on osobisty i zarazem literacki charakter. Moń opowiada w nim o początkach swojej przygody z filozofią, atmosferze, jaka panowała na KUL-u w latach 80., spotkaniach z Karolem Wojtyłą i relacjach ze swoimi mistrzami: Tadeuszem Styczniem i Stanisławem Kamińskim. Opisuje swoje filozoficzne doświadczenia, które wpłynęły na sposób uprawniania przez niego etyki. Zapytany, kim jest jako filozof, odpowiada, że określiłby siebie jako personalistę, przyjmującego wizję natury ludzkiej, na którą składają się: czynnik biologiczny, czynnik psychiczny i czynnik duchowy. W konsekwencji, jako etyk uznaje, że dobre jest to, co odpowiada naturze człowieka.

Ostatnią część rozdziału poświęconego działalności Jubilata stanowi opis jego dorobku naukowo-dydaktycznego. Trzeba podkreślić, że mamy tu do czynienia z niezwykle skrupulatną, dokonaną z dbałością o wszystkie szczegóły charakterystyką dokonań ks. prof. Monia. Całość dorobku została podzielona na dwadzieścia kategorii, co sprawia, że jest ona przejrzysta i czytelna. W tym bogatym i zarazem niezwykle różnorodnym dorobku ks. prof. Monia szczególną uwagę należy zwrócić na dwie monografie: *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości? Potrzeba i możliwości koncepcji E. Lévinasa* (1999) oraz *Warto czy należy? Studium na temat istoty i źródeł normatywności* (2011). O tym, jak bogatym dorobkiem pochwalić się może Jubilat, świadczy fakt, że jest on ponadto współautorem 8 monografii naukowych, autorem 37 rozdziałów w monografiach naukowych, 41

artykułów naukowych w czasopiśmie i redaktorem 8 monografii naukowych. Imponujący jest również dorobek dydaktyczny ks. prof. Monia. Pod jego kierunkiem zostało napisanych 15 rozpraw doktorskich i 217 prac magisterskich. Niewątpliwe sukcesy na polu naukowo-dydaktycznym, o których dowiadujemy się z tej części *Etyki obowiązku i wartości*, stanowią dowód na zasadność opracowania i publikacji książki, mającej na celu uczczenie warszawskiego filozofa.

Największą wartość poznawczą ma z pewnością ostatnia (i najdłuższa) część, na którą składają się opracowania naukowe, dedykowane Jubilatowi. Wszyscy ich autorzy to osoby bliskie ks. prof. Moniowi – ci, z którymi współpracował przy projektach naukowych, współpracownicy z uczelni, doktorzy, którzy swoje rozprawy przygotowali pod jego kierunkiem. Napisane przez nich artykuły zostały podzielone na trzy bloki tematyczne.

Pierwszy z nich został zatytułowany *W kręgu filozofii chrześcijańskiej* i obejmuje pięć tekstów. Stanisław Janeczek w artykule *Ratio et fides – między filozofią integralną a filozofią chrześcijańską. Kilka refleksji na jubileusz chrześcijańskiego filozofa* postuluje odbudowę filozofii integralnej (przeciwstawionej filozofii naukowej), której fundamentem jest metafizyka i która ma odniesienie do ludzkiej *praxis*. Jak dowodzi autor, wymogi te spełnia filozofia chrześcijańska, która umożliwia autentyczny postęp intelektualny w służbie jednostkowej i społecznej egzystencji ludzkiej.

W artykule *Wierność jako istota bycia sobą* Krzysztof Stachewicz podejmuje kwestię wierności, rozumianej jako fundament tożsamości człowieka. W niezwykle inspirujący sposób pokazuje, że wierność jest tym fenomenem, dzięki któremu człowiek zachowuje stałość w czasie, niezmiennność mimo zmian, trwałość siebie. Wierność człowiek realizuje w odniesieniu do dóbr, wartości moralnych i uznanych przez siebie ideałów, co oznacza, jak podkreśla Stachewicz, że właściwą przestrzenią poszukiwania tożsamości człowieka jest moralność. Tożsamościotwórcza rola wierności sprawia, jak konkluduje autor, że poza nią trudno mówić o byciu sobą.

Artykuł Jacka Grzybowskiego *Opowieść o wieży Babel – tęsknota za doskonałym językiem i idealną wspólnotą* dotyczy poszukiwań doskonałego, wspólnego wszystkim ludziom języka, którego znakami byłyby słowa, oddające istotę rzeczy samych. W centrum tych rozważań znajduje się biblijna opowieść o wieży Babel jako symbol niezrozumienia i niemożności współpracy między ludźmi. Stanowi ona jednocześnie, jak wskazuje Grzybowski, wyraz tęsknoty za językiem doskonałym i początek poszukiwania językowej jedności. I właśnie historię tego poszukiwania w erudycyjny i zarazem ciekawy sposób opisuje autor. Przedstawia także postmodernistyczną pozytywną interpretację wielojęzyczności, pluralizmu i różnorodności, by na końcu dojść do wniosku, że opowieść o wieży Babel jest w istocie przestrogą.

W artykule *Simone Weil i Tadeusza Stycznia rozumienie człowieka* Sylwia Tondel zestawia poglądy tytułowych filozofów na temat osoby ludzkiej. Przedstawiona charakterystyka ujęta jest w trzech aspektach: 1. miejsca człowieka wobec świata i Boga, 2. miłości i 3. prawdy. Tondel zauważa, że mimo odmiennych założeń, jakie przyjmują Weil i Styczeń, dochodzą oni do podobnych wniosków, mianowicie że o wyjątkowości człowieka stanowi jego relacja ze Stwórcą. To On wzywa człowieka do miłości. Jak zauważa autorka, Styczeń zakłada, że warunkiem samorealizacji człowieka jest właśnie miłość – odpowiedź, jakiej „ja” udziela „ty”, akt afirmacji osoby przez osobę. Z kolei Weil wiąże miłość z postawą powściągliwą, wycofaniem wobec osoby, której obecność jest człowiekowi niezbędna. Ma więc charakter poświęcenia. Jeśli zaś chodzi o prawdę, to oboje, zarówno Styczeń, jak i Weil, zgodnie postrzegają ją jako warunek ludzkiej wolności.

Ostatni w tym bloku tematycznym artykuł Julii Rejewskiej *Człowiek jako twórca kultury w ujęciu Josefa Piepera* dotyczy wizji człowieka jako tego, który mając relację ze światem, tworzy kulturę. W tym kontekście szczególne znaczenie zyskuje, w przekonaniu niemieckiego filozofa, właściwa postawa człowieka wobec śmierci, która polega na uznaniu jej za dobrą i sensowną karę oraz na zaakceptowaniu

jej taką, jaka jest. Człowiek, który jest twórcą (filozofem, artystą, mistykiem) powinien ponadto, opisuje autorka, prezentować całościowe i pełne pokory nastawienie do rzeczywistości, bo tylko wówczas będzie miał szansę dotrzeć do istoty rzeczy. Fundamentem prawdziwej twórczości jest, w ujęciu Piepera, gotowość realizowania poznanej prawdy o rzeczywistości.

Drugi blok tematyczny, zatytułowany *Między antropologią a etyką*, otwiera artykuł *Fenomenologiczna krytyka podmiotu* autorstwa Piotra Karpińskiego. Prezentuje on fenomenologiczną krytykę koncepcji podmiotu w ujęciach Kartezjusza, Immanuela Kanta i Edmunda Husserla, by przedstawić propozycje Jeana-Luca Mariona, Michela Henry'ego i Jeana-Louisa Chrétiena, ukazujące podmiot jako fenomen etyczny i religijny. Jest to podmiot odczuwający, pobudzalny, przyjmujący to, co się jawi jako dające siebie. Istotą ego jest, jak wyjaśnia Karpowicz, otrzymywanie siebie poprzez dawanie odpowiedzi na wezwanie.

Problematykę podmiotowości podejmuje także Jarosław Łęcarski w artykule *Rola pojęcia podmiotu Kartezjańskiego w koncepcji podmiotowości w filozofii Charlesa Taylora*. Pokazuje, że Taylor nie zgadza się z Kartezjuszem, który oczyścił podmiot z pamięci, wyobraźni i prawd rozumowych, i w konsekwencji otrzymał podmiot pusty, punktowy, zredukowany do samoświadomości. Taylor, jak wyjaśnia Łęcarski, twierdzi, że podmiot to istota zakorzeniona, która posługuje się językiem, należy do pewnej kultury, pozostaje w relacjach międzyludzkich, ma swoją historię, jest ucieleśniona.

W artykule *Utylitaryzm – jego odmiany i udoskonalenia* Anna Drabarek poddaje analizie trzy rodzaje utilitaryzmu: utilitaryzm aktów, utilitaryzm reguł i utilitaryzm preferencji. Wykazuje, że utilitaryzm preferencji, zyskujący ostatnio coraz więcej zwolenników, jest zasadnie krytykowany przez przedstawicieli etyki cnót. Cynizm utilitaryzmu i eksponowanie zasady użyteczności, argumentuje Drabarek, prowadzi do trywializacji, komercjalizacji i defraudacji pojęcia szczęścia. Jednocześnie zasada ta, dodaje, przekształcona w procedurę

zarządzania kapitałem ludzkim, prowadzi do relatywizmu i chaosu moralnego. W konsekwencji autorka postuluje uzupełnienie utylitaryzmu o etykę cnót, która wzbogaciłaby go o potrzebę doskonalenia moralnego, wrażliwości moralnej i empatii.

W kolejnym artykule, zatytułowanym *Przedmiotowe i podmiotowe aspekty normatywności w etyce Jamesa Griffina*, Ewelina Katarzyna Pyrka wykazała, że w etyce Griffina podstawowym źródłem normatywności jest wizja dobrego życia (*well-being*) jako ostateczny horyzont dążenia każdego człowieka. Owo *well-being* jest oceniane przez pryzmat podstawowych potrzeb człowieka, wynikających z jego natury (m.in. autonomia, głębokie relacje z innymi, radość). Dlatego czynnikiem fundującym obowiązywalność praw człowieka jest, w ujęciu Griffina, zdolność podmiotu do poszukiwania i realizowania wizji wartościowego życia.

W artykule *Rozumienie sumienia w pismach Johna Henry'ego Newmana i Romano Guardiego* Andrzej Kobyliński pokazał, że wspólnym elementem dociekań prowadzonych przez tytułowych filozofów jest dowartościowanie roli sumienia w ludzkim życiu oraz połączenie perspektywy filozoficznej z teologiczną. Newman twierdzi, że fundamentem sumienia jest prawo naturalne, które stanowi formę istnienia prawa Bożego w stworzeniu rozumnym. Tym samym, tłumaczy Kobyliński, angielski filozof odrzuca zarówno indywidualistyczne, jak i kolektywne koncepcje sumienia. Natomiast Guardini przyjmuje koncepcję sumienia jako organu, dzięki któremu człowiek odpowiada na zobowiązania, płynące ze strony dobra, które utożsamia z Bogiem. W konsekwencji, wyjaśnia autor, niemiecki filozof ujmuje sumienie jako swoisty most, na którym człowiek doświadcza wspólnoty z Bogiem.

Artykuł *Moralność, wartości i powinność w perspektywie etyki Romana Ingardena* autorstwa Andrzeja Waleszczyńskiego stanowi analizę podstawowych założeń etyki polskiego filozofa z perspektywy pytań o źródło moralnej powinności. W ujęciu Ingardena, jak wyjaśnia autor, na człowieku ciąży obowiązek realizacji wartości

moralnych. Powołuje on je do istnienia na drodze celowych i dobrowolnych działań. Ale doświadczyć ich może również, podkreśla Waleszczyński, przy podejmowaniu decyzji czy postanowień. Cechą charakterystyczną wartości moralnych, odróżniającą je od innych jej rodzajów, np. wartości utylitarnych, jest ich obligatoryjność. Wartości moralne nalegają na realizację, a ta z kolei czyni człowieka moralnie wartościowym.

Bożena Mioduszevska w ostatnim w tym bloku artykule *Hylemorfizm fenomenologiczny i klasyczny. Analiza porównawcza koncepcji Michela Henry'ego i Arystotelesa* wskazała, że francuski fenomenolog odrzuca koncepcję człowieka jako istoty złożonej z dwóch odrębnych substancji: duszy i ciała. Autorka dowodzi, że jego ujęcie bytu ludzkiego jako niepodzielnej jedności przypomina koncepcję Arystotelesowską. U Arystotelesa hylemorficzna jedność formy (duszy) i materii pierwszej (potencjalnej) tworzy substancję człowieka, będącą podstawą ciała organicznego, tzw. materii drugiej ożywionej. Podobnie, zauważa Mioduszevska, w koncepcji Henry'ego substancję konkretnej jednostki tworzy jedność życia i materii afektywnej, zwana cielesnością. W ujęciu Arystotelesa dusza oznacza ożywiającą, metafizyczną zasadę, która aktualizuje materię pierwszą, a także bytowo organizuje materię drugą. Podobną rolę w koncepcji Henry'ego odgrywa życie w stosunku do cielesności oraz ciała organicznego. Natomiast cielesność podmiotu wykazuje cechy materii pierwszej jako metafizycznej zasady potencjalności. W konsekwencji Mioduszevska dochodzi do wniosku, że koncepcja wewnętrznej struktury bytu ludzkiego Henry'ego to swoisty antropologiczny hylemorfizm.

Trzeci, ostatni blok tematyczny, zatytułowany *Aktualne zagadnienia etyki społecznej*, otwiera artykuł Pawła Borkowskiego *Sprawiedliwość społeczna – czyli jaka?*. Autor przedstawia w nim genezę pojęcia sprawiedliwości społecznej oraz dwa wybrane sposoby jej rozumienia, zaproponowane przez Tadeusza Ślipkę i Michaela Novaka. W ujęciu Ślipki sprawiedliwość społeczna obejmuje te uprawnienia i obowiązki, które zachodzą między członami społecznej całości,

do których należą m.in. rodzina, grupy etniczne, klasy społeczne, grupy zawodowe. Novak z kolei, referuje Borkowski, sprawiedliwość społeczną rozumie jako moralną kwalifikację jednostek, ukierunkowaną na współpracę w dążeniu do dobra ogółu. Jak zauważa autor, obie propozycje nie są pozbawione słabości, cechuje je bowiem brak precyzji i niekompletność. Koncepcji Ślipki Borkowski zarzuca silne niedookreślenie logiczne i faktyczne podmiotów sprawiedliwości społecznej oraz ich wzajemnych stosunków. Novak z kolei ignoruje wieloznaczność pojęcia sprawiedliwości, zakładając, że można o niej sensownie mówić jedynie jako o cnocie.

W kolejnym artykule pt. *Sprzeciw filozofa wobec zła w polityce. Przypadek Dietricha von Hildebranda* Alfred Marek Wierzbicki ukazuje religijny i filozoficzny wymiar oporu niemieckiego fenomenologa wobec nazizmu. Wskazuje, że Hildebrand interpretuje idolatrię totalitarnego państwa oraz antysemityzm jako formy politycznego zła, powstałe wskutek ślepoty na wartości. Wierzbicki zauważa również, że w myśli niemieckiego filozofa odnaleźć można etyczne idee wspólnoty narodów Europy. Podkreślał on bowiem obiektywność wartości, które są uniwersalne i ponadnarodowe. Wobec silnej dzisiaj tendencji populistycznej myśl Hildebranda, jak konkluduje autor, zyskuje na aktualności.

Tadeusz Biesaga w artykule *Prawo naturalne a genderowa ideologia wyzwolenia* ujawnia i omawia źródła ideologii *gender*, wśród których wymienia: 1. oszustwa naukowe amerykańskich seksuologów; 2. ateistyczny i nihilistyczny francuski egzystencjalizm; 3. niemiecki freudyzm i neomarksizm; 4. komunizm Antonio Gramsciego. Pokazuje, że przekonanie zwolenników genderyzmu o płynnej płciowości jest nieuzasadnione na gruncie nauki. Ujęcie płci jako konstruktu społecznego stoi ponadto, argumentuje Biesaga, w sprzeczności z realistycznym ujęciem człowieka i prowadzi do zniszczenia jego tożsamości cielesnej i seksualnej.

W artykule *(Ograniczone) prawo do życia czy (ograniczone) prawo do aborcji? Rozstrzygnięcia polskiego Trybunału Konstytucyjnego*

i amerykańskiego Sądu Najwyższego a aksjologiczne podłoże sporu o legalność przerywania ciąży Adam Cebula w niezwykle wnikliwy sposób analizuje kluczowe założenia aksjologiczno-metodologiczne tytułowych werdyktów, odnoszących się do przepisów prawa, regulujących dopuszczalność aborcji. W konsekwencji dochodzi do wniosku, że w warunkach pluralizmu podstawowych założeń aksjologicznych uznanie szeroko rozumianej racjonalności ustawodawstwa jest niewystarczającym kryterium konstytucyjności przepisów, dotyczących ochrony życia w fazie prenatalnej. Jeśli w rozstrzygnięciach prawno-konstytucyjnych, argumentuje autor, zastosowanie znajdzie jedynie systemowo-koherencyjna metodologia uzasadniania twierdzeń, nie sposób przewidzieć jednoznacznego kierunku tego typu orzecznictwa. Podwyższyć poziom ochrony życia nienarodzonych można, w jego przekonaniu, jedynie poprzez wprowadzenie wiarygodnych odwołań do obiektywnego porządku moralnego.

Robert Sroka w artykule *Prawa podstawowe Ferdinanda von Schiracha – nowe obszary, stare wyzwania* krytycznie analizuje propozycję tytułowego myśliciela w świetle wyzwań związanych z prawami człowieka. Postulat sześciu praw podstawowych Schiracha odpowiada, zdaniem autora, na wyzwanie związane z praktyczną możliwością ich zastosowania. Co więcej, prawa zaproponowane przez niemieckiego prawnika, są dostosowane do współczesnych warunków społecznych, modeli biznesowych i nowych technologii. Schirach nie odnosi się jednak, co zauważa Sroka, do fundamentalnego problemu, a mianowicie zagadnienia kryterium uznania ważności prawa człowieka i sposobu ich istnienia.

W artykule *Wpływ filozofii Tomasza Morusa na kształt Unii Europejskiej* Maria Kluza ukazuje powiązania między poglądami tytułowego myśliciela a obecnym kształtem Unii Europejskiej. Obraz idealnej Utopii powinien być, zauważa autorka, zachętą dla urzędników europejskich, aby ograniczać zbędną biurokrację, zachowując w ten sposób przestrzeń wolności obywatelskich. Aktualną inspiracją dla współczesnej Unii Europejskiej jest również, opisane przez

Morusa, ściśle połączenie prawa i obowiązków. Mieszkańcy Utopii traktowali swoje obowiązki działania na rzecz dobra całego społeczeństwa bardzo poważnie i odpowiedzialnie. Tymczasem obywatele państw UE, zauważa Kluza, coraz częściej uznają swoje prawa za ważniejsze od obowiązków wobec społeczeństwa.

Klara Kostrzewa w artykule *Filozofia wychowania* poddaje analizie pojęcie starożytnej *paidei*, oznaczającej edukację i kształcenie moralne. Autorka zauważa, że praktyczne, czyli psychologiczno-pedagogiczne ujęcie wychowania należy uzupełnić o aspekty etyczne. Wychowanie polega, w przekonaniu autorki, na wydobywaniu z dziecka jego pełnego potencjału, dzięki któremu może stać się osobą świadomie realizującą się w życiu. Tak rozumiane wychowanie należy, jej zdaniem, uzupełnić o życzliwość, którą Spaemann definiuje jako czynienie celów drugiej osoby swoimi własnymi celami. Podkreśla też rolę środowiska przyrodniczego w procesie kształtowania młodego człowieka.

W ostatnim artykule *Ani bezbronni, ani w pancerzu. Immunologia antropologiczna* Petera Sloterdijka Maciej Papierski przedstawił poglądy niemieckiego filozofa w kwestii napięcia między ludzkimi potrzebami więzi i autonomii. Omówił trzy formy społecznego funkcjonowania człowieka: (1) bańki, które są synonimem tego, co intymne i własne; (2) globy, które symbolizują to, co powszechne, totalne i wspólne; (3) pianę, która jest syntezą bezpieczeństwa i otwartości. Autor pozytywnie ocenia propozycję Sloterdijka, przedstawiającego taką wizję życia w społeczeństwie, która godzi dwie pozornie sprzeczne potrzeby: docenia znaczenie prawdziwych międzyludzkich więzi i jednocześnie zachowania tego, co intymne. Pewną słabość Papierski dostrzega jednak w poetyckości myśli niemieckiego filozofa i posługiwaniu się przez niego licznymi metaforami, które każą się zastanowić nad tym, na ile dokonywany przy ich pomocy opis rzeczywistości jest adekwatny.

Nawet ten pobieżny opis zamieszczonych w księdze artykułów wyraźnie pokazuje z jednej strony bogactwo tematyczne prowadzonych

w nich analiz, z drugiej zaś ich wzajemne powiązanie tematyczne. Znamienne, że to, co łączy te teksty, pokrywa się jednocześnie z tematyką poruszaną w badaniach naukowych prowadzonych przez Jubilatą. Nieustannie przewija się więc wątek wartości, normatywności, podmiotowości, natury ludzkiej i praw człowieka. Prowadzone w nich analizy są logiczne, uporządkowane, przejrzyste. Poruszone w tekstach problemy filozoficzne są nie tylko aktualne, ale też w ciekawy i zarazem krytyczny sposób opisane. Wszystko to sprawia, że *Etyka obowiązku i wartości* jest pozycją niezwykle cenną w polskim dorobku filozoficznym, która powinna dotrzeć do szerokiego grona czytelników.

BIBLIOGRAFIA

- Kobyliński, A., Waleszczyński, A. (red.). (2023). *Etyka obowiązku i wartości. Księga Jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej ks. prof. Ryszarda Monia*. Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Moń, R. (1999). *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości? Potrzeba i możliwości koncepcji E. Lévinasa*. Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.
- Moń, R. (2011). *Warto czy należy? Studium na temat istoty i źródeł normatywności*. Wydawnictwo UKSW.
- Targosz, K. (1995). Mikołaj Kopernik jednym z trzech filozofów Gorgiona?. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 40(3), 49-88.

ETHICS OF DUTY AND VALUES. A JUBILEE BOOK CELEBRATING 40 YEARS OF ACADEMIC AND TEACHING WORK BY REV. PROF. RYSZARD MOŃ [ETYKA OBOWIĄZKU I WARTOŚCI. KSIĘGA JUBILEUSZOWA Z OKAZJI 40-LECIA PRACY NAUKOWEJ I DYDAKTYCZNEJ KS. PROF. RYSZARDA MONIA], EDITED BY A. KOBYLIŃSKI AND A. WALESZCZYŃSKI, WYDAWNICTWO NAUKOWE UKSW, WARSZAWA 2023, PP. 522.

Abstract. *Ethics of Duty and Values* is a jubilee book published on the occasion of the 40th anniversary of the scientific and teaching career of the distinguished philosopher Rev. Prof. Ryszard Moń. The book is divided into three main parts, entitled: *Congratulatory Letters, Life and Work of the Jubilee Celebrant*, and *Scientific Studies Dedicated to the Jubilee Celebrant*. The scientific and teaching activities and achievements of Rev. Prof. Ryszard Moń have been compiled reliably and with the utmost care. Readers can learn about the Jubilant's great achievements in the field of philosophy and how he developed his broad philosophical interests in a career spanning over 40 years. The articles dedicated to Rev. Prof. Ryszard Moń address current philosophical issues (from anthropology, ethics, phenomenology) in an interesting but critical manner.

Keywords: Ryszard Moń; duty; value; normativity; human rights; subjectivity

KAROLINA ROZMARYNOWSKA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Filozofii
(Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Institute of Philosophy, Poland)
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3479-7495>
k.rozmarynowska@uksw.edu.pl

DOI 10.21697/spch.2025.61.R.01

Tekst jest udostępniany na zasadach licencji Creative Commons (CC BY-ND 4.0 Międzynarodowe).

Zgłoszono: 2/05/2025. Zrecenzowano: 10/06/2025. Zaakceptowano do publikacji: 20/06/2025.